

Уздєнова Ю.М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ГІБРИДНА ВІЙНА: СУТНІСТЬ, СКЛАДОВІ ТА КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

В публікації визначено, що термін «гібридна війна» не новий і несе в собі розуміння загроз, які не можливо ліквідувати за допомогою лише армії. Крім того досліджуються основні особливості та сутність поняття «гібридної війни», на основі аналізу визначення сутності даного поняття запропоновано власне визначення «гібридної війни», акцентовано увагу на гібридних загрозах сьогодення, а також з'ясовано походження та розвиток не притаманної раніше, форми ведення протистояння держав. Визначено основні витoki нової нетрадиційної форми конфлікту. Проаналізовано основні ознаки, компоненти та особливості гібридної війни, використання противником різноманітних комбінацій як військових, так і невійськових засобів тиску на країну-жертву. З'ясовано, що гібридну війну можна загалом визначити як сукупність заздалегідь підготовлених й оперативно реалізованих дій військового, дипломатичного, економічного, інформаційного характеру, спрямованих на досягнення стратегічних цілей. Визначено, що різниця гібридної війни від класичної полягає у тому, що усі компоненти, заходи, методи її ведення спрямовані на затягуванні конфлікту, виклик значної реакції та збільшення витрат на охорону та оборону. Проаналізовано, що гібридна війна включає в себе зону бойових дій, свідомість людей та дипломатію, а її сутність базується на діях та методах, які використовуються в рамках гнучкої стратегії з довгостроковими цілями і саме стратегія базується на поєднанні дипломатичних, інформаційних, економічних, військових, ресурсних та інших компонентів для досягнення головної мети та цілей, таких як повна дестабілізація противника. Проведено аналіз основних витоків гібридної війни, а саме: політичних, ідейно-пропагандистських, науково-технологічних, мас-медійних, воєнних, збройно-комерційних, культурних, морально-віктимних, конфесійних, спортивно-конфротанційних та спеціальних.

Ключові слова. Гібридна війна, гібридна загроза, конфлікт, інформаційний простір, військовий конфлікт, гібридна агресія, державне управління, пропаганда.

Постановка проблеми. Протягом останніх років «гібридна війна» стала ключовою та єдиною формою ведення завойовницьких дій передових країн світу, саме вона стала тим підривним та безжальним монстром у руках противника, адже її сила в тому, що вона поєднує в собі традиційні та нетрадиційні форми, військові та абсолютно протилежні тактики. Саме прояв «гібридної війни» ми спостерігаємо на території нашої країни, яку розв'язала російська федерація проти України. Проте російсько-українська війна стала викликом не лише для України, вона стала викликом для усього світу, для усієї міжнародної спільноти і наразі становить неабияку загрозу для світового порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція гібридної війни, її складові, ознаки, поняття представлені у багатьох працях зарубіжних та вітчизняних дослідників. Одними із першодослідників теорії гібридної війни вважаються американські дослідники Ф. Гоффман, Дж. Мак'юен, Р. Вілкі. Серед українських науковців неабияку роль відіграли у дослідженні сут-

ності та складових нового виду глобального протистояння Є. Магда, В. Горбулін, Г. Перепелиця, В. Головченко, М. Дорошко, Ю. Офіцинський. Питанню боротьби та забезпеченню кібербезпеки в умовах гібридних загроз приділили свої праці науковці А. Хмель, О. Звездова та О. Вакалюк. Серед зарубіжних авторів, які досліджували гібридний прояв ведення війни та можливі шляхи виходу та подолання загроз належать праці М. Станчева, М. Ван Херпена, Ш. Марсі, Х. Куромія та Т. Кузьо.

Вивчення гібридної війни та сутність інформаційного українського суспільства в умовах війни розкрили у своїх працях М. Гетьманчук, І. Кононов, В. Кравченко, К. Попович, І. Рущенко, М. Требін, Т. Фісенко, Л. Чекаленко та ін. науковці. Дослідженню інформаційного суспільства також присвятили свої праці П. Бергер, З. Бжезінський, Н. Вінер, М. Постер, Е. Тоффлер та ін. Вивченню поняття інформаційної та гібридної війни присвятили свої праці В. Бебик, О. Литвиненко, В. Петрик, М. Присяжнюк, Ю. Шайгородський та інші.

Незважаючи на те, що проблема гібридної війни російської федерації проти України досліджується на досить ґрунтовному рівні не лише серед українських дослідників, але і у багатьох працях зарубіжних науковців, проте українське протистояння проти агресора, який веде жорстоку та безжальну гібридну війну у всіх її проявах проти нашої Батьківщини продовжується, тому питання потребує подальшого ще більш детального та уважного вивчення та висвітлення.

Постановка завдання. Мета – розкрити сутність поняття «гібридна війна», з'ясувати значення та роль гібридної агресії під час назрівання конфлікту, проаналізувати основні ознаки, компоненти та особливості гібридної війни, а також проаналізувати елементи гібридної війни.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці ХХ століття перед країнами повстала нова, не притаманна раніше, форма ведення протистояння держав. Саме її називають війною четвертого покоління – адже основна її суть полягає в ініціюванні та підтриманні державою-агресором в іншій державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч і конфліктів. При цьому сторона-агресор зазвичай публічно заперечує свою причетність до розв'язаного конфлікту, ретельно маскує його справжній перебіг та ініціаторів збройних конфліктів. Найбільша сила гібридної війни полягає в тому, що вона як той хробак, пробирається в середину жертви і захоплює її в усіх вимірах, у даному випадку маються на увазі усі сфери країни: воєнна, дипломатична, політична, правова, психологічна, фінансово-економічна, соціальна, ідеологічна, інформаційна та ін. У класичному варіанті ці напрями реалізації гібридної війни поєднуються у різних комбінаціях, щоб максимально виснажити жертву та не залишити їй шансів, і, застосовуючи у воєнних цілях, перетворюють на зброю. У гібридній війні діє принцип єдиного координаційного центру, який тотально керує звичайними та іррегулярними (пропагандистськими, терористичними, кримінальними) силами.

За останні роки, багато в чому завдяки конфлікту між росією та Україною, термін «гібридна війна» пройшов шлях від маргінального до домінантного не тільки в публічному просторі, але й у програмних документах.

Гібридна загроза передбачає використання противником різноманітних комбінацій як військових, так і невійськових засобів тиску на державу, як державних, так і недержавних акторів [13, с. 39].

Про поняття «гібридної війни» вперше було згадано генералом Джеймсом Н. Меттісом у вересні 2005 р. на конференції з оборони, що проводилася Інститутом ВМС США та Асоціацією Корпусу морської піхоти. Пізніше напрацювання конференції були опубліковані спільно з Ф. Гоффманом у листопаді 2005 р. у статті «Майбутня війна: зліт гібридних воєн».

На думку Гоффмана гібридні загрози являють собою повний спектр різних способів ведення війни включаючи звичайні можливості, нерегулярну тактику та формування, терористичні акти, насильство та примус, а також злочинний розлад. Гібридні війни можуть вести як держави, так і конкретний один лідер. Ці мультимодальні види діяльності можуть проводитися окремими підрозділами або навіть одним підрозділом, але загалом оперативно-тактичне керівництво та координація в рамках зазначеної діяльності спрямована для досягнення синергетичних ефектів у фізичному та психологічному вимірі конфлікту. Гібридні загрози стосуються та зачіпають усі рівні війни.

Зазвичай класичні війни мають регулярні та нерегулярні компоненти. Однак у більшості конфліктів ці складові у різних умовах мають різні прояви. Проте, як зазначає у своєму дослідженні Гоффман, гібридна війна відрізняється від класичних воєн тим, що ці компоненти спрямовані на бойовий простір, і основна мета їх полягає не просто у затягуванні конфлікту, а у провокації та виклику надмірної реакції з метою збільшення витрат на охорону захисника [9, с. 8].

Також дослідник стверджує, що «гібридна війна» – це суміш летальності міждержавного конфлікту з фанатизмом і люттям партизанської війни. У таких конфліктах держави або підтримані ними бойовики і терористи будуть використовувати переваги сучасного озброєння, систем зв'язку, кіберзлочинності, інформаційної пропаганди і масового насилля проти цивільних» [9, с. 139–140].

Принципи ведення «війни без правил», що стали методами гібридної агресії, були сформульовані саме під час біполярного протистояння. ХХІ століття додало інформаційний складник, зробивши війну предметом переживань мільярдів людей [13, с. 21].

Один із авторів концепції гібридної війни Френк Гоффман, аналізуючи війни ХХІ століття, резонно зауважив, що «війна – не тільки військові дії, проведення боїв. Війна є реальністю, що розвивається, щоб бути в змозі схопити цю еволюцію – нові умови для свого опису й рішень

вимагають нових типів зброї для максимально ефективного реагування і нових творчих методів і концепцій.» [6, с. 34–39].

Саме Френк Гоффман, військовий консультант і аналітик, одним із перших запропонував застосувати поняття «гібридної війни», яке нехай і не є суто військовим, але дозволяє оперативно відобразити суть змін у характері сучасної війни. Із 2005 року його публікації виходять постійно, він стає ключовим експертом у цьому питанні. На думку Гоффмана, в гібридних війнах агресор найчастіше використовує унікальну комбінацію загроз, спрямованих на найуразливіші місця жертви агресії. Гібридні агресії поєднують у собі загрозу міждержавного конфлікту з рваним характером нерегулярної війни. Високотехнологічні можливості держав поєднуються з тактикою іррегулярних формувань.

Однак автор наголошує на головному: гібридна агресія в кожному окремому випадку має як спільні риси, так і унікальні, властиві лише кожній конкретній ситуації. Гібридний характер агресії може виявлятися не тільки в змішаному характері військ (регулярні війська плюс партизанські і/або туристичні формування в різній пропорції), але й у нестандартному поєднанні елементів війни залежно від цілей агресора і слабких місць жертви – економічного, міжнародного й дипломатичного, інформаційного, психологічного та власне силового тиску [13, с. 24–25].

Необхідно зазначити, що до 2014 року поняття «гібридна війна» не мало такого значного використання та поширення, як наразі, а використовувалося переважно в аналітичних вузькоспеціальних текстах. Проте російське вторгнення на територію України змінило ситуацію. Інтерес до теорії «гібридної війни» вийшов за межі цікавості лише аналітиків. Цей термін усе частіше трапляється в публічних виступах політиків і військових, ним оперує не тільки критична більшість військово-стратегічних текстів.

Гібридна загроза передбачає використання противником різноманітних комбінацій: як політичних, економічних, соціальних, інформаційних та військових, конвенційних, іррегулярних, терористичних, підривних засобів.

Вона стирає традиційні уявлення і практики війни й ускладнює виявлення і визначення противника, оцінку його дій крізь призму законів ведення війни й норм міжнародного права.

Гібридна агресія – трансформер, вона, як і класична війна, включає в себе військовий компонент, але захований глибоко всередині під шарами інших, прихованих форм агресії. Цей факт важливий для

розуміння суті гібридної війни. Зовні постійно знаходяться інші оболонки (інформаційні випадки, економічний тиск, торгові війни, теракти і гра м'язами біля кордонів, невизнання своєї участі в конфлікті), що і не дозволяє ідентифікувати гібридну війну як війну класичну. Тому ключовим у наведеному визначенні є поняття «агресія», попри те, що її невійськові компоненти не виглядають як війна.

Сучасну гібридну агресію неможливо уявити собі без таких компонентів:

- інформаційно-пропагандистські;
- політико-дипломатичні;
- торгово-економічні з елементами лобістсько-корупційних;
- енергетичні та інфраструктурні;
- розвідувально-диверсійно-партизанські;
- регулярні бойові дії;
- можливість обмеженого застосування тактичної ядерної зброї.

Вчені на пострадянському просторі не схильні визнавати участь російської федерації в гібридній агресії будь-де. Вони вважають за краще відводити дискусію в бік під найпристойнішими та найбільш наукоподібними приводами. Якщо проаналізувати аргументи, то критика терміна і власне концепції «гібридної війни» зводиться до трьох головних доводів:

1. Термін не новий і вже далеко пішов від свого первісного значення, що передбачав опис тих типів загроз, які не можна ліквідувати за допомогою армії.

2. Концепція гібридної війни зовсім не відповідає російській концепції війни, а ті, хто так вважає, недостатньо використовують російськомовні джерела.

3. Невійськові компоненти тиску ґрунтуються все-таки на військовій могутності [13, с. 27–28].

Гібридну війну можна загалом визначити як сукупність заздалегідь підготовлених й оперативно реалізованих дій військового, дипломатичного, економічного, інформаційного характеру, спрямованих на досягнення стратегічних цілей. Її головна мета – підпорядкування інтересів однієї держави іншій в умовах формального збереження політичного устрою країни-жертви. До базових компонентів гібридної війни можна зарахувати традиційні та нестандартні загрози, тероризм, підривні дії, новітні або нешаблонні технології для протистояння перевагам противника у військовій силі.

На сьогодні існує велика кількість визначень поняття «гібридна війна», наведено деякі з них та спробуємо вивести своє значення сутності даного поняття:

У політологічному енциклопедичному словнику зазначено, що «гібридна війна – це війна, основним інструментом якої є створення державо-агресором у державі, обраній для агресії, внутрішніх суперечностей і конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які зазвичай досягаються звичайною війною».

На думку Поповича К. термін «гібридна війна» уживають також для опису атак із застосуванням ядерної, біологічної та хімічної зброї, саморобних вибухових пристроїв та інформаційних технологій. Такий підхід до ведення конфліктів є потужним і складним різновидом війни [15, с. 75].

Девід Кілгаллен, автор книги «Випадковий партизан» (англ. «The Accidental Guerilla»), стверджує, що гібридна війна – це найкраще визначення для сучасних конфліктів, які включають в себе комбінації партизанської та громадянської воєн, повстання і тероризму [13, с. 26].

Френк Гоффман визначає гібридну війну як будь-які дії ворога, який швидко і гнучко використовує найрізноманітніші комбінації дозволеної зброї, партизанську війну, тероризм, злочини на полі бою для досягнення політичних цілей.

Також аналітик дає наступне визначення гібридної війни – повний арсенал всіх видів бойових дій, враховуючи конвенціональні можливості, іррегулярну тактику і формування, терористичні акти, що містять насилля та кримінальні безлади [7].

Автор визначив п'ять елементів гібридної війни: модальність проти структури, одночасність, злиття, комплексність і злочинність [8].

Доктор М. Галеотті, керівник Центру європейської безпеки, стверджує, що гібридна війна – це насамперед тест країни на стійкість політичного правління. У гібридній війні переважають невійськові форми боротьби – «співвідношення 4:1 на користь невійськових методів інвазії» [17, с. 89].

Гібридну війну як протистояння, що виникло як наслідок технологічного розвитку, технічного зростання рівня оборонних інструментів, наступальних озброєнь, іншими словами – технологій протиборства розглядає науковець О. Ситник. При цьому значно змінюються самі цілі для ураження. Ними виступають уже не позбавлення життя солдатів і руйнування матеріальних об'єктів. Тут найважливішими цілями є вплив на масову свідомість суспільства, експертні судження осіб, відповідальних за прийняття важливих державних рішень, уключаючи конгресменів, міністрів, депутатів, президентів, коли відбувається навіювання їм певних теорій, прищеплення цін-

нісних позицій, які мотивують учиняти певні дії. Таке протиборство теж є державним [18].

Майже аналогічним за суттю, але більш об'ємним за формою є визначення терміна «гібридна війна» (англ. Hybrid warfare) як воєнної стратегії, яка об'єднує звичайну війну, малу війну та кібервійну. Експерти називають гібридну війну таким типом воєнного конфлікту, який усе частіше буде застосовуватися у XXI ст., і різновидів та прикладів гібридних загроз нині можемо перелічити цілу низку, інформаційні ж атаки є одним із найпоширеніших їх проявів [20, с. 236].

Отже ми можемо, проаналізувавши усі попередні визначення поняття «гібридної війни», зробити висновок, що гібридна війна – це прагнення однієї держави підпорядкувати собі іншу за допомогою політичних, економічних, інформаційних інструментів. Сутність якої полягає у приведенні жертви у повний дисбаланс, охопити всі сфери діяльності та вести свої дії не видаючи себе. Саме тому в умовах гібридної війни бойові дії є другорядними, а на перший план виходять інформаційні операції та інші важелі впливу. Війна полягає у прагненні однієї держави агресивно діяти на свідомість жителів іншої держави. Іншими словами – це прагнення не знищити мільйони людей, а залякати й деморалізувати їх. Завдяки швидкості поширення інформації світом вона перетворилася не лише на товар, а й на зброю.

У своєму дослідженні науковці Лисецький Ю.М., Старовойтенко О.О., Семенюк Ю.В. та Павленко Д.Г., аналізуючи розуміння сутності «гібридної війни» деякими аналітиками, дійшли висновків, що гібридна війна це:

1) всеосяжна й одночасно використовує всі засоби, коли і військові, і невійськові форми впливу доповнюють один одного. Різноманітність задіяних коштів створює в об'єкта атаки відчуття втрати контролю над ситуацією, коли необхідне одночасне планування і координація в реальному часі акцій, в яких задіяні спецслужби, фінансові органи, дипломатія, глобальні інформаційні джерела, неурядові організації, а також регулярні та наймані збройні формування;

2) перманентна, розрахована на досягнення мети зморою, підривом зсередини, з використанням слабких місць противника. Вона може проходити через фази загострення і «перемір'я», чим і відрізняється нинішня ситуація в українсько-російських відносинах. Ми повинні твердо усвідомити, що тисячі дрібних ударів мають на меті знесилити, задушити, знекровити, одночасно ведучи переговори і пропонуючи альтерна-

тиви, схиляючи на свій бік, завойовуючи симпатії невдоволених і фрондерів усередині країни.

3) це війна ідеологічна. Вона ведеться, перш за все, за людей, за їх погляди і переконання, а лише потім – за територію. Для її ведення необхідна мобілізація в багатьох галузях – від морпів до хакерів, від банкірів до журналістів. А це неможливо без ідеологічної обробки населення. Необхідною умовою є формування картини світу, розділеного на «добрих» і «поганих». Оскільки будь-яка операція покликана впливати на людей, то пропагандистський складник чи не найголовніший. Особливого значення набуває залучення на свій бік ЗМІ: як їх керівництва, так і пересічних репортерів, для перетворення органів інформації на інформаційно-психологічну зброю [12, с. 68].

На сьогодні війни вже не оголошуються, а розпочавшись, йдуть не за звичним шаблоном. Цілком успішна держава за лічені місяці та навіть дні може перетворитися на арену запеклої збройної боротьби, стати жертвою іноземної інтервенції, зануритися в безодню хаосу, гуманітарної катастрофи і громадянської війни. «Акцент використуваних методів протиборств зміщується в напрямі широкого застосування політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів, реалізованих із залученням протестного потенціалу населення. Все це доповнюється військовими заходами прихованого характеру, зокрема реалізацією заходів інформаційного протиборства і діями сил спеціальних операцій. До відкритого застосування сили, найчастіше під виглядом миротворчої діяльності та кризового реагування, переходять лише на якомусь етапі, переважно для досягнення остаточного успіху в конфлікті».

Український дослідник Слюсаренко А.В. наголошує на тому, що «асиметричним», тобто не типовим класичним війнам, а також конфліктам притаманні наступні ознаки:

- завдання декількох зосереджених за часом і місцем невійськових ударів із неочікуваним для противника результатом і неприйнятним для жертви збитком;
- нав'язування ворогу протиборства у принципово новій системі координат;
- відсутність звичної лінії фронту;
- приховування політичних цілей;
- застосування нових, неочікуваних засобів і форм насильства.

Крім того зазначає, що в основних науково-практичних матеріалах сучасні дослідники визначають наступні особливості гібридної війни:

– гібридна війна включає комплекс дій дипломатичного, воєнного, інформаційного, економічного, екологічного характеру тощо;

– вона виступає різновидом асиметричних дій;

– її властиві інноваційні технології та засоби мобілізації (кібервійна, інформаційно-комунікаційні технології), хоча розробка нових видів летальної зброї не є обов'язковою;

– важливими суб'єктами протиборства виступають мережеві та поліцентричні форми (структури);

– інтегрує військові та невійськові інструменти протистояння й охоплює театр прямого конфлікту, тилу зону, простір міждержавних відносин;

– надзвичайно широким є комплекс «гібридних» загроз: традиційні воєнні, партизансько-терористичні, інформаційно-психологічні та інші високотехнологічні (наприклад, дії в енергетичній сфері, кібератаки, «кліматична зброя» тощо);

– у гібридних війнах зростає роль сил спеціальних операцій, партизансько-повстанських, терористичних, інших недержавних формувань, включаючи транснаціональну злочинність.

Як слушно підкреслює український політолог Є. Магда, упродовж тривалого періоду миролюбності і неагресивності українського суспільства розглядалися із знаком плюс. Однак нині ситуація кардинально змінилася. Загроза державній суверенності, фізична загроза нищення нації поставили на перший план волелюбність, ненависть до ворогів, національну консолідацію, здатність і мотивованість до наполегливого та тривалого опору, урешті, досконале володіння військомим мистецтвом. Відповіддю на російську інформаційну агресію в Україні стало масове звернення до історії й ідеології УПА, консолідація української нації, українізація російськомовного Півдня та Сходу країни.

На думку Є. Магди, основними методами інформаційної агресії проти України з боку РФ до початку повномасштабного вторгнення стали:

- 1) дезінформація та маніпулювання;
- 2) пропаганда;
- 3) диверсифікація та пересмикування громадської думки;
- 4) психологічний і психотропний тиск;
- 5) поширення чуток [13, с. 120].

Науковець Тарас Жовтенко зауважує, що у практичному вимірі сучасних збройних конфліктів гібридність виявляє себе в двох ключових моментах:

– практично повна відсутність традиційної «етапності» розгортання конфлікту, і, як наслідок, – доступність агресору абсолютно усього інструмен-

тарію від самого початку, вкупі зі зброєю масового знищення. Єдиним мірилом доцільності використання того чи іншого інструменту в конкретний момент часу є суб'єктивна оцінка воєнно-політичним керівництвом агресора конкретних обставин;

– фактична нескінченість можливостей комбінування різних інструментів – поєднання двох, трьох чи більшої кількості в одній дії. При цьому правил для такого комбінування не існує – можна поєднувати на перший погляд непоєднувані речі і отримувати бажаний результат. Як, до прикладу, використання Кремлем «газового шантажу» ЄС з одночасним здійсненням масштабної диверсії на обох Північних потоках, що фактично мало б обнулити першу дію – але тільки не в «гібридній» логіці...

Характерними особливостями гібридних війн, на думку науковця Ситника О., є: агресія без офіційного оголошення війни; приховування країною-агресором своєї участі в конфлікті; широке використання нерегулярних збройних формувань (у т.ч. під прикриттям мирного населення); нехтування агресором міжнародними нормами ведення бойових дій і чинними угодами й досягненими домовленостями; взаємні заходи політичного та економічного тиску (за формального збереження зв'язків між двома країнами); широка пропаганда й контрпропаганда із застосуванням «брудних» інформаційних технологій; протистояння в кібернетичному просторі [18].

Серед основних ознак, притаманних гібридній війні, Гетьманчук М.П. виокремлює:

– інформаційні, психологічні, ідеологічні складові такої війни;

– воєнні дії мають прихований характер.

Вся складність боротьби з проявами гібридної війни полягає в тому, що зазначені ознаки тісно поєднуються між собою, тому інформаційна війна має своїм завданням працювати з інформацією та психологічно оперує емоціями з метою максимального впливу на менталітет конкретної особи, групи осіб, щоб надати особистісному світогляду необхідного вигідного ініціатору конфлікту змісту [2, с. 297–298].

Актуальним буде зазначити також основні витоки гібридної війни, які упродовж минулого століття набули досконалих форм та активно застосовуються в сучасних умовах комбінованої (гібридної) боротьби соціально-політичних суб'єктів на міжнародній арені.

Політичні витоки – полягають у впливі на політичну систему країни шляхом підкупу політичних лідерів, фінансування політичних пар-

тій з метою зміни правлячого режиму, підтримці сепаратистських рухів, орієнтованих на порушення територіальної цілісності держав та проголошення новітніх псевдодержавних утворень під гаслом національного самовизначення; підтримці громадських організацій, мета діяльності яких полягає у виступі проти правлячого режиму; підготовці «агентів впливу», їх імплементацію в політичну систему держави-противника та забезпечення стрімкого кар'єрного зростання з метою отримання (захоплення) вищих державних посад;

Ідейно-пропагандистські витоки – боротьба кількох масштабних пан-ідей, слідування яким було чітким маркером відповідності / невідповідності політичної сили країни. Ведення ідеологічної війни з тими, хто інакше сприймає владу, політичні цінності, спрямованість суспільного розвитку. Так у сучасних умовах різними владними суб'єктами активно лобіюється ідея «американської могутності», «ісламського халіфату», «руського мира», «китайського відродження» [21].

Науково-технологічні витоки – полягають у активному використанні технічних засобів впливу на індивідуальну та групову свідомість, таких як: газети, листівки, книги, кінематограф, телебачення, інтернет, радіомовлення з метою нав'язування своєї позиції великим соціальним групам відповідно до певних політичних побажань.

Мас-медійні витоки – маніпулювання свідомістю, насадження чіткої позиції та думки, що відповідає політичному замовленню зовнішньої сили. Журналістика набуває статусу особливо впливового інформаційного інструменту.

Воєнні витоки – збройні зіткнення, частина яких триває й дотепер.

Збройно-комерційні витоки – кардинальне збільшення виробництва зброї у масштабах, які перевищують достатні (розумні) оборонні потреби держав. Що у свою чергу спричинило до розповсюдження зброї, її торгівлі недержавними угрупованнями, терористичними групами, що наразі несе небезпеку державного рівня.

Культурні витоки – полягає у поширенні воєнної культури серед більшості держав світу, показ так званої «мілітарної культури» як прикладу силового ставлення до соціальної дійсності та швидкої реалізації досягнення своїх поставлених цілей та намірів шляхом фізичного знищення ворога. В основі конкурентності країн стоїть збройне протистояння та формування збройно-силової поведінки індивіда.

Морально-віктимні витоки – маніпулювання з історичними фактами минулого, викривлення

образів героїв, яке досягається за допомогою ретельно відібраних мас-медійних впливів, дає змогу зацікавленій стороні впливати на суспільну свідомість практично кожного народу. Знищує ідеологію країни.

Конфесійні витоки – стосується сприяння розколу на основі релігійних поглядів. Це у свою чергу може спричинити реальні військові конфлікти, внутрішні та зовнішні замовники поширення таких поглядів отримують додаткові важелі впливу на соціально-політичне середовище. На прикладі сьогодні ми можемо спостерігати в Україні приклад такої складової – це конфлікт між Українською православною церквою Московського патріархату та Українською православною церквою Київського патріархату. Зазначений конфлікт несе за собою неймовірний вплив на устрій держави та поширює підривну діяльність проти держави.

Спортивно-конфронтаційні витоки – протягом останнього століття спорт почав набирати політичного характеру впливу, став способом демонстрації політичних переваг, механізмом критики та показу переваги однієї країни над іншою. У зв'язку з перебігом останніх подій дуже часто почали застосовувати практику уникнення зустрічі на одній арені спортсменів певних країн одночасно: раніше Англія – Аргентина, зараз Сербія – Хорватія, України – Росія.

Спеціальні витоки – діяльність спеціальних служб, розвідувальних органів. Використання різних засобів та методів для отримання та збирання необхідної інформації, а також для досяг-

нення поставлених цілей: шпигунство, шантаж, поширення дезінформації, терористичні акти [2, 151–156].

Аналізуючи перераховані витоки можемо зауважити, що гібридна війна – це чіткий заздалегідь покроково спланований план, який несе стрімке накопичення загроз і небезпек, що у кінцевому своєму прояві цілком здатний призвести до зміни політичного керівництва, політичного режиму, політичного курсу країни, інших важливих характеристик політичної системи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі викладеного можемо зробити висновок, що гібридна війна – це нова форма ведення війни, війна четвертого покоління, потужний монстр, діяльність якого спрямована на досягнення політичних цілей. Але враховуючи стан вивчення проблеми «гібридних війн», потрібно зауважити, що це явище не є спонтанним, а заздалегідь ретельно підготовлене, спрямоване на створення необхідного підґрунтя для створення конфлікту та насадження точки зору замовника. Це маніпулювання свідомістю суспільства, підрив довіри до влади та контроль усіх сфер країноу-агресора країни-жертви. Неабияка участь під час ведення гібридної війни приділяється інформаційній сфері, адже саме вона має неабиякий вплив на формування стабільності, довіри до влади та формування та збереження і підтримку ідеології країни. Враховуючи зазначене стає актуальним у наступній статті дослідити саме інформаційну складову як ключовий аспект гібридної війни.

Список літератури:

1. Витоки гібридних війн: досвід ХХ століття. *Держава і право. Серія: Політичні науки.* 2017. Вип. 77. С. 148–158.
2. «Гібридна війна» росії проти України: інформаційний аспект. *Військово-науковий вісник.* 2017. Вип. 27. С. 296–307.
3. Гібридна війна: сутність та структура феномену. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.* 2018. № 1. С. 48–54.
4. Гібридна війна та її інформаційна складова. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства.* 2018. Вип. 8. С. 190–199.
5. Горбулін В.В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети.* 2014. № 4 (33). С. 5–12.
6. Hoffman F. Hybrid Warfare and Challenges, Joint Force Quarterly (JFQ), Issue 52, ForthQuarter 2009.
7. Hoffman F. G. Hybrid vs. compound war. *Armed Forces Journal*, Oct. 2009. URL: <http://armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/>
8. Hoffman F. G. Future Threats and Strategic Thinking. Hoffman F. G. // *Infinity Journal*, No Fall 2011. URL: https://www.infinityjournal.com/article/34/Future_Threats_and_Strategic_Thinking/
9. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars . Author(s): F. HOFFMAN, Frank Hoffman, F. Hoffman. Publication date: 2007. URL: https://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf
10. Коваль Д. О. Інформаційна війна Російської Федерації проти України : оцінка міжнародного співтовариства. *Українська революція гідності, агресія РФ і міжнародне право* : [монографія] / М. М. Антоно-

вич, Б. В. Бабін, М. О. Баймуратов, І. А. Березовська, І. Г. Білас; Укр. асоціація міжнар. права. Київ : К.І.С, 2014. С. 863–871.

11. Кравченко Н. Інформаційна складова як ключовий аспект гібридної війни. *Acta de Historia & Politica : Saeculum XXI*. 2022. Т. IV. С. 106–118.

12. Лисецький Ю. М., Старовойтенко О. О., Семенюк Ю. В., Павленко Д. Г. Гібридні війни. Компоненти та особливості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2021. Том 32 (71), № 5. С. 63–70.

13. Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи. Київ : КАЛАМАР, 2017. 268 с.

14. Основні методи ведення гібридної війни в сучасному інформаційному суспільстві. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 58. С. 66–76.

15. Попович К. Гібридна війна як сучасний спосіб велення війни: історичний та сучасний виміри. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Історія»*. 2016. Вип. 2 (35). С. 75–79.

16. Russell W. Glenn, *Evolution and Conflict: Summary of the 2008 Israel Defense Forces-U.S. Joint Forces Command "Hybrid Threat Seminar War Game"*, Santa Monica, CA: RAND, TBP in 2009.

17. Рущенко І. П., Рущенко Ю. І. Гібридна агресія та громадянський спротив у Харкові 2014 р.: уроки першої фази російсько-української війни. *Український соціум*. 2016. № 3(58).

18. Ситник О. Гібридний характер російсько-української війни 2014–2017 років та пошук ефективних засобів протидії. URL: <http://dontsov-nic.com.ua/hibrydney-harakter-rosijsko-ukrajinskoji-vijny-2014-2017-rokiv-ta-poshuk-efektyvnyh-zasobiv-protydiji/>

19. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.

20. Стрільчук, Л. (2023). Інформаційна війна як складова сучасних гібридних воєн (на прикладі Грузії та України). *Літопис Волині*, (28), 235–239.

21. Яворська Г.М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). С. 41–48.

Uzdenova Yu.M. HYBRID WARFARE: ESSENCE, COMPONENT AND KEY CONCEPTS

The publication defines that the term "hybrid war" is not new and carries an understanding of threats that cannot be eliminated with the help of the army alone. In addition, the main features and essence of the concept of "hybrid war" are investigated, based on the analysis of the definition of the essence of this concept, a proper definition of "hybrid war" is proposed, attention is focused on the hybrid threats of today, and the origin and development of a form of confrontation that was not inherent before is clarified of states. The main origins of the new non-traditional form of conflict are identified. The main features, components and features of hybrid war; the enemy's use of various combinations of both military and non-military means of pressure on the victim country are analyzed. It was found that the hybrid war can generally be defined as a set of pre-prepared and promptly implemented actions of a military, diplomatic, economic, and informational nature aimed at achieving strategic goals. It was determined that the difference between a hybrid war and a classical war is that all components, measures, methods of its conduct are aimed at prolonging the conflict, causing a significant reaction and increasing costs for security and defense. It was analyzed that the hybrid war includes the combat zone, people's consciousness and diplomacy, and its essence is based on actions and methods used within the framework of a flexible strategy with long-term goals, and the strategy itself is based on a combination of diplomatic, informational, economic, military, resource and other components to achieve the main goal and objectives, such as the complete destabilization of the enemy. The analysis of the main origins of the hybrid war was carried out, namely: political, ideological and propaganda, scientific and technological, mass-media, military, arms-commercial, cultural, moral-victim, confessional, sports-confrontational and special.

Key words. Hybrid war, hybrid threat, conflict, information space, military conflict, hybrid aggression, state management, propaganda.